

Alan Prout, Future of Childhood. Toward the Interdisciplinary Study of Children, Routledge, London - New York 2005., 167 str.

Tijekom 80-ih godina prošloga stoljeća velike kritike bile su upućene psihologijskim istraživanjima usredotočenima na razvoj kao osnovnu kategoriju djetinjstva, istraživanjima koja su zanemarivala društveni i povijesni kontekst te promjenjivost uvjeta u kojima djeca žive. Nova paradigma nije sklona dekontekstualiziranoj ideji razvoja i konceptu jednosmjerne socijalizacije djeteta u zajednicu. Ovako utemeljene kritike dovele su do uspona ideje djetinjstva kao socijalno konstruiranog, a djeca se nastoje promatrati kao društveni akteri sa svojim autonomnim pravima. Osmu knjiga iz istoimenog niza *Budućnost djetinjstva*, urednika niza i autora knjige Alana Prouta, kritička je evaluacija interdisciplinarnih studija nazvanih *nove društvene studije djetinjstva*, na čije su smjernice uglavnom utjecali sociolozi, ali i antropolozi, povjesničari, psiholozi i dr. Knjiga je podijeljena u pet poglavlja.

U prvom poglavlju, "Promjene djetinjstva u globaliziranom svijetu", autor promatra društvene i kulturne promjene suvremenog djetinjstva. Posljedica složenih i kontradiktornih procesa društvenih, gospodarskih, kulturnih i tehnologijskih promjena je slabljenje granica između odraslosti i djetinjstva koje su uspostavljane bilo kao pretpostavka ili kao norma. Raznolikost oblika djetinjstva sve je veća i vidljivija što upućuje na potrebu revidiranja pretpostavke o djetinjstvu kao jedinstvenom fenomenu. U tom smislu autor usporedno promatra globalni koncept djetinjstva (globalne komunikacije istodobno šire univerzalne koncepcije i stvaraju lokalne forme djetinjstva koje postaju vidljivima jedni drugima) i rastući broj njegovih formi. Ti su procesi, smatra autor, doveli do paradoksalnih efekata. Homogenizacija i diferencijacija lokalnih konstrukcija djetinjstva doveli su do fragmentiranja i urušavanja nekoć stabilnih predodžbi što djetinjstvo jest i što bi trebalo biti.

Posljednjih desetljeća 20. stoljeća pojačana je produkcija tekstova o krizi reprezentacije djetinjstva ili o njegovu "nestajanju". Oni pristupaju novonastalim konstruktima djetinjstva propitujući njegov ontološki status te interpretirajući promjene kroz koje djetinjstvo prolazi potkraj 20. stoljeća i to ne kao proces koji stvara nove oblike nego kao proces koji vodi njegovu nestanku. Užasnuti rušenjem granica između djetinjstva i odraslosti, koje su smatrali povijesno progresivnima i neophodnima, obrušili su se optužbama na tehnologijske inovacije. Prout kritizira tu ideju i priklanja se Buckinghamovoj oštroj kritici "smrti djetinjstva", nazivajući polazišta rasprave o "nestajanju djetinjstva" grubim tehnološkim determinizmom. Promjene kroz koje djetinjstvo prolazi nisu samo reprezentacijske. Moguće razloge sve veće raznolikosti djetinjstava Prout traži u gospodarskoj globalizaciji, rastućoj nejednakosti, promjenama u obitelji, demografskim trendovima, transnacionalnim migracijama, kulturnoj globalizaciji, rastućoj individualizaciji, dječjim pravima, regulativnim strategijama djece i djetinjstva.

Drugo poglavlje, "Studije djetinjstva i moderni mentalitet", donosi pregled nastajanja studija djetinjstva u 19. i 20. stoljeću. Opreka bioloških te društvenih i kulturnih aspekata djetinjstva smjestila je diskurs novih društvenih studija djetinjstva u kontrastni odnos sa starijim, biološki usmjerenim idejama. Probleme koji su iz toga proizlazili rješavalo se ili redukcionistički (pokušaji da se svi aspekti djetinjstva objasne u terminima jednog principa) ili

zbrojno (priroda i kultura supostoje kao odvojeni, nespojivi entiteti, a osnovno je istraživačko pitanje udio jednoga i drugoga). Prout pokušava pomiriti ova dva pola i uključiti ih u istraživanje kao simultane dijelove koji nisu odvojeni, autonomni niti čisti entiteti. Problematizirajući niz opozicija koje su utjecale na osmišljavanje i razvoj studija djetinjstva (djetinjstvo – odraslost, priroda – kultura, igra – rad, postajanje – bivanje i dr.) i dajući njihovu kratku genezu (od Darwinovih ideja preko pedijatrije i biopolitike, dječje psihologije, do uspona proučavanja društvenog života djece), Prout nastoji potvrditi ideju da povijest studija djetinjstva može pokazati da su one neprestano prolazile put između dihotomnih polova priroda – kultura, katkada se približavajući jednom, katkada drugom polu. Budućnost studija djetinjstva Prout vidi u razumijevanju djetinjstva kao sastavljenog od heterogenih elemenata kulture i prirode, ali i promatranju djetinjstva onkraj spomenutih dihotomija.

U trećem poglavlju, "Dvojnost društvenoga", propitujući analitički koncept novih društvenih studija, autor nastoji pronaći fleksibilne i nedualističke teorije koje bi omogućile promatranje djetinjstva kao nelinearnog, heterogenog i/ili hibridnog fenomena s obzirom na unutarnje veze i društvenu mrežu. Mogućnost uključivanja do sada isključivanog raspona među polovima opozicija autor vidi u resursima koje nudi tzv. *actor-network* teorija (društvo je produkt nastao u strukturama mreža načinjenih od heterogene građe i promjenjivih veza između ljudskog i ne-ljudskog) i teorija kompleksnosti (*complexity theory*) koja se bavi nelinearnim sustavima u kojima supostoji veliki broj različitih varijabli i gdje mala odstupanja mogu proizvesti bitne promjene.

U poglavlju "Djetinjstvo, priroda i kultura" autor propituje utjecaje prirodnih, odnosno društvenih i humanističkih znanosti u postavljanju i brisanju granica između istraživanja prirodnih i kulturnih aspekata ljudskog života. Nasuprot ideji da djetinjstvo pripada području prirode stoji ideja da ono pripada području kulture, a obje svjedoče o snazi koju ima opozicija priroda - kultura. Prout predlaže držanje granice između tih dvaju polova otvorenom. Područja koja omogućavaju prohodnost mimo dihotomije, a o kojima autor raspravlja u ovom poglavlju, su evolucijsko promatranje djetinjstva i sociologija tijela.

U posljednjem poglavlju, "Budućnost djetinjstva", autor nas, kroz prezentnost konkretnih biološko-društveno-tehnoloških hibrida povezanih s djetinjstvom (informacijsko komunikacijska tehnologija, reproduktivna tehnologija, dječja psihofarmaceutika) vodi u ne tako daleku budućnost u kojoj će se oblici djetinjstva znatnije mijenjati. Informacijsku i komunikacijsku tehnologiju autor odbija smjestiti na polove kritike ili utopije te na primjeru Google pretrage pojma "dječja prava" pokazuje heterogenost samog kiberprostora. Reproductivna tehnologija (genetsko testiranje, genetski inženjering), nadalje, kao odraz raznovrsnih društvenih i političkih interesa, uključuje raznoliku građu, društvene i diskurzivne prakse u različitim kontekstima. Na primjer, reproduktivne tehnologije usložile su i samo značenje termina "majka" u hibridne pojmove biološka majka, majka jajne stanice, surogat majka, genetska majka, majka posvojiteljica i dr. Prout na koncu donosi vrlo zanimljivu raspravu o promjeni kriterija za dijagnosticiranje poremećaja nedostatka pažnje, poznatog još i kao hiperaktivnost u djece u posljednja tri desetljeća te pokazuje da je problem podjednako biološki i društveni.

Manjkavosti recentnih pristupa djetinjstvu Prout je ovom knjigom uvelike smanjio svojim briljantnim holističkim pokušajem bavljenja djetinjstvom, nudeći doista konkretne mogućnosti razumijevanja bioloških i društvenih, odnosno kulturoloških aspekata djetinjstva te njihova hibridnog supostojanja i promatranja raspona među dihotomijama koje 'vladaju' popularnim predodžbama i znanstvenim diskursom.

Jelena MARKOVIĆ